

Zgodovinske reči.

7. Dva do zdaj zamolčana kraja na Kranjskem v rimskem času.

Imena starih mest Kranjske dežele ob času rimskega gospostva nam pripovedujejo nekaj latinski in greški pisatelji Plini, Amian Marcellin, Ptolomej, Dio Kassi, Zosim in Herodian, nekaj pa stari cestopisi in kamni spominki. Med cestopisi je naj važnejša Peutingerjeva tabla, ker krajev ne našteva po šegi zapisnika, ampak ima podoba nekakošnega zemljovida; izvirni rokopis te table je hranjen v cesarski bukvarnici na Dunaji, obraz od njega posnet je izdal l. 1753 Scheib, in en del tega, kateri obsega zemljo med jadranskim morjem in Donavo, je pridjal Muhar bukvam „das römische Noricum“. Tukaj tedaj so na poti od Emone (Ljubljane) do Novioduna (pod Kerškem) ti kraji zaznamovani: Emona XVIII, Acecuone XIII, ad Praetorium XVI, Crucio XVI, Novioduna X mille passuum (1000 stopinj, ktere 1 rimsko miljo storijo). V Antoninovem cestopisu stoji ta pot tako: Hemon XXXIV, Praetorium Latovicorum XVI, Noviodunum; in le to so poznali Schönleben. Valvazor in Linhart, in tudi Muhar sam se v bukvah le na njo ozira.

Po takem ste imeni dvéh krajev iz starega časa ohranjene, na ktere se ni nikdo ozertl, namreč Acervo in Crucium. Kje sta mar ta kraja stala?

Ako je Praetorium res Radeče pri Savi, kakor je bila do zdaj sploh misel učernih mož, pride Acervo blizo Litije, morebiti se kraj Cerovica z njim snida; Crucium pa bi utegnulo biti pod Boštanjem blizo Impolice. Vender bi se smela ta cesta morebiti tudi drugače razložiti.

Za Radeče kot Praetorium Latovicorum namreč do zdaj ni drugega pričevanja, razun tega, da število milj se s tem krajem snida, in da so Latovici nekje v Panonii stanovali, kakor Plini in Ptolomej pišeta; od rimskih starin krog Radeč se do zdaj še ni pripovedovalo. En kamen je gosp. Freyer vidil v Malencah pri Kerki blizo Save z besedami MVNIC ATOB., kjer je blezo L pred čerko A zginil, da bi se bralo „Municipium Latobicorum“; vender ondi ta kraj ni stal, ker je preblizo Novioduna.

Poleg sedanje velike ceste skozi dolensko Kranjsko stran vender se je že več rimskih starin našlo, namreč pri Zatičini, v Trebnjem, in ako se od onod po mali cesti gre, pri Mokronogu, pod Škocijanom, kjer je še ostanek stare rimske ceste. Kaj tedaj, bi ne utegnulo bolj prav biti, stare rimske ceste po tej poti iskati, ker drugač bi bila cela dolenska stran kdaj brez vsih mest, razun ob Savi? Sej za Savo tudi svet ni nič kaj za veliko cesto stvarjen.

Po takem bi bilo Praetorium Latobicorum misliti Trebnje, ali pa morebiti celo Novomesto. Zakaj od Novegamesta je vedna pripoved, da je ondi v starih časih veliko mesto stalo; za Trebnje pa bi bilo zavoljo imena Temenice naj pred soditi, da je ondi stala Monetia, ktero Dio Kassi med Metullum in Arrupium deva; Peutingerjeva tabla pa ima pred krajem „ad Praetorium“ prazno kljuko, kakor da bi bilo ime kraja izpuščeno. Kraj Acerva bi po tem prišel okoli Višnjegore; Magnaniana, ktero Schönleben in Valvazor v tisto stran devata, bi utegnulo biti pri Zatičini, tedaj pri sredi med Emono in Praetorjem, kakor jo stavi Ptolomej. Od mesta „Praetorium Latobicorum“, naj se išče pri Trebnjem ali pri Novemestu, pa pot pride ravno na staro rimsko cesto, ktera se med Dobravo in Dobruško vasjo pod Škocijanom še dobro pozna. Kraj Crucio bi bil ondi blizo proti Kra-

kovemu logu iskati, in pot od onds je po ravnem do Novioduna šla.

Iz Peutingerjeve table bi se nekaj dalo bolj posebej za cesto iz Akvileje na Virunum čez kraje ad Silanos, Tasinementum in Saloca soditi. Nekaj hribov je namreč vmes, med to cesto in med cesto na Vipavo zaznamovanih; tudi so na cesti tri prazne kljuke slediti, kakor da bi bili trije kraji pred Tasinemetom izpuščeni. Za to cesto dá Muhar veljati, da bi bila utegnula skozi Idersko, Sorško in Kokriško dolino proti Virunu iti; pa k večjemu kraj ad Silanos bi zamogel na kranjsko zemljo spadati, Tasinemetum in Saloca zadevata po daljavi na Koroško. Vender bi kdo znal to cesto tudi za Sočo čez Predil v Ziljsko in Dravsko dolino voditi; ad Silanos, samo ako število rimskih milj ni premalo, bi bilo potem prav pri Ziljanah, Saloca morebiti Selkach pri Dravi.

Ko bi kdo zmed naših slavni rojakov na Dunaji utegnil do izvirnega rokopisa Peutingerjeve table v cesarski bukvarnici priti, bi zamogel pogledati, ali ni morebiti med krajoma „ad Silanos“ in „Tasinemetum“ črnilo prebledelo, ravno tako pred krajem „ad Praetorium“, in bi se morebiti pisanje s tankim pogledom še razločiti dalo, ondi kjer na Scheibovi izdaji in Muharjevem izlečku prazne kljuke v cesti brez imen stojijo.

Kadar v starinskih rečeh mnogo ugibamo, naj še to pristavim: ako je po Muharjevi besedi Mons Tullus za velicega Triglava vzeti, bi bil Phlygadia nar hitreje Blegaš.

V „Novice“ take reči devamo, da bi še koga družega obudili k preiskovanju starin. Da bi pač tudi kranjsko „zgodovinsko društvo“ dobilo več delavcov! P. H.

Ozir po svetu.

Zgodovina dežnikov.

Od prvih dežnikov (ambrél) se bere na Francozskem ob času Ludevika XIV.; iz začetka jih niso nosili drugač kakor pod pazdih. Še le v začetku zdajnega stoletja so jih začeli nositi kot palice. Na Angležkem so jih imeli dolgo le sami gizdelni (štucarji); navadno je stal na mostovžu plemenitnikov velik dežnik, kterege so le razpeli pred hišnimi vratami in kočijo, kadar je deževalo. Kdor se je takrat očitno na ulicah prikazal z dežnikom, je bil zasmehovan in posebno zasramovan od kočjažev in nosilcov, katerim so dežniki zaslužek kratili! Ko je pa Škocijan John Macdonald leta 1778 iz Španjskega prinesel lep svilen dežnik, kterege je vkljub vsega zasmehovanja možato nosil skoz 3 mesce, so ga začeli posnemati tudi drugi. Na Nemškem so prišli dežniki še le okoli 1730. leta v občno navado, čeravno je škof Salcburški daroval en dežnik že v letu 800 opatu Alkuinu Tourskemu; (to pričuje, da je deževalo na Salcburškem že nekaj tako pogostoma, kakor dežuje še dandanašnji.) Znano je, da v slovanske dežele je zašel dežnik še le pozneje; kar je pa prišel pozneje, za toliko bolj je razširjen sedaj, saj pri nas na Kranjskem, kjer vidimo celo hlapce orati z razpetimi dežniki; tako se bojé dežja.

Največe keršanske cerkve na svetu.

Sledeče so: 1. Cerkev sv. Petra v Rimu; 2. stolna cerkev v Milani; 3. cerkev sv. Pavla v Rimu; 4. Sofija (sedaj mošea) v Carigradu; 5. stolna cerkev v Firenci; 6. cerkev sv. Pavla v Londonu; 7. cerkev v Kolinu; 8. stolna cerkev v Spiru (Speyer); cerkev sv. Štefana na Dunaju. Kar visokost zadene je najvišja cerkev sv. Petra v Rimu, potem, zvonik v Strasburgu in za njim zvonik cerkve sv. Štefana na Dunaju.